

dr hab. Marta Tomczyk

Łódź, 20.06.2025 r.

Instytut Edukacji Artystycznej

Wydział Sztuk Pięknych

Akademia Sztuk Pięknych

im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

ul. Wojska Polskiego 121

91-726 Łódź

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jacka Machowskiego

w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie sztuki dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki przez Radę Dyscypliny Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego

W dniu 14 maja 2025 roku na posiedzeniu Rady Dyscypliny Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego zostałam powołana na recenzenta rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jacka Machowskiego.

Temat: *36 widoków EC – cykl druków artystycznych. Adaptacja techniki mokuhanga*

Promotor rozprawy: dr hab. Paweł Bińczycki, prof. UR

Niniejszą recenzję opracowałam w oparciu o dostarczoną publikację pt. *36 widoków EC – cykl druków artystycznych. Adaptacja techniki mokuhanga*, zawartą w pliku PDF oraz w książce z szyciem *Yotsume Toji* – formie jak najbardziej uzasadnionej, a swym charakterem nawiązującej do problemu zdefiniowanego w rozprawie doktorskiej.

Podstawowe informacje na temat kandydata.

Pan mgr Jacek Machowski ukończył studia na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2015 roku. W 2017 roku w Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych w Warszawie uzyskał uprawnienia do nauczania w szkołach artystycznych. W latach 2016–2019 pracował jako nauczyciel w Zespole Szkół Plastycznych w Tarnowie, a od 2019 do 2022 roku w Zespole

Państwowych Szkół Plastycznych w Krakowie. W 2022 roku otrzymał tytuł nauczyciela mianowanego. Od 2015 roku prowadzi zajęcia w Instytucie Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego (od 2022 roku na stanowisku asystenta dydaktycznego, następnie od 2024 roku na stanowisku badawczo-dydaktycznym). W okresie od 2019 do 2024 roku był doktorantem w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego w dyscyplinie: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Podczas studiów doktoranckich zrealizował temat *36 widoków EC – cykl druków artystycznych. Adaptacja techniki mokuhanga* – dostarczona mu publikacja stanowi podsumowanie tych badań.

Aktywność Pana mgr. Jacka Machowskiego – od rozpoczęcia edukacji w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego, tj. od roku 2019 – jest imponująca. Spis upublicznienia prac opiewa 70 pozycji. Są wśród nich 4 wystawy indywidualne (*Implikacje ciężenia*, Jan Fejkiel Gallery w Krakowie, Polska, 2020; *Special S obiektywne +*, Galeria Engram, Katowice Miasto Ogrodów, Katowice, Polska, 2022; *Obrazy zastanego świata*, Black Woolf, Katowice, Polska, 2023; *Mono no aware, znaczy piękno*, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Polska, 2024) oraz międzynarodowe wystawy zbiorowe, prestiżowe, o charakterze opiniotwórczym; gdzie zakwalifikowanie prac do ekspozycji odbywa się na podstawie selekcji eksperckiej, co pozycjonuje wysoko twórczość doktoranta w grafice współczesnej (np. *7th Guanlan International Print Biennial*, China Printmaking Museum, Pekin, Chiny, 2019; *6 i 7 Graphic Art Biennial of Szeklerland*, Transylvanian Art Centre in Sepsiszentgyörgy, Rumunia; *4th International Printmaking Triennial*, Belgrad, Serbia, 2020; *17 i 18 Międzynarodowe Triennale Małe Formy Grafiki*, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, Polska; *Third International Print Biennale*, The Museum of the National Centre for Aesthetics, Yerevan, Armenia, 2021; *XV International Graphic Art Biennial Dry Point Uzice 2021*, Užice City Gallery, Serbia, 2021; *22. Triennale Grenchen*, Grenchen, Szwajcaria, 2021; *10 i 11 Międzynarodowe Triennale Grafiki »Kolor w Grafice«*, Galeria Sztuki Wozownia, Toruń, Polska; *International Miniature Print Exhibition 2021*, Awa Japanese Paper Museum, Tokushima, Japonia, 2021; *XV Konkurs Graficzny im. Józefa Gielniaka*, Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, Polska, 2023; *XII i XIII Quadriennale Drzeworytu i Linorytu w Polskiego*, BWA Olsztyn, Polska, 2023; *Transgrafia 3.0*, dawny budynek Poczty Głównej, Kraków, Polska, 2024). W dorobku doktoranta odnajdziemy także wystawy zbiorowe ściśle wiążące się z tematem podejmowanych badań (*Sumi-Fusion: International Mokuhanga Exhibition*, Nara Prefectural Cultural Hall, Nara, Japonia, 2021 oraz *Inheritance and Innovation: Mokuhanga and Washi. 2024 Juried Inter*, Imadate Art Center, Echizen, Japonia, 2024).

Pan mgr Jacek Machowski jest także laureatem honorowych wyróżnień i nagród: *XII i XIII Quadriennale Drzeworytu i Linorytu w Polskiego*, BWA Olsztyn, Polska oraz *VII edycji Konkursu*

na ekslibris 2019 im. Klemensa Racza, Biblioteka Raczyńskich, Poznań, Polska, 2019.

Przeprowadził warsztaty, plenery i pokazy. Spis tych wydarzeń obejmuje 15 pozycji. Wyróżnię 6 z nich: prezentacja techniki druku *mokuhanga* towarzysząca wystawie *Hokusai. Wędrując...* w Muzeum Narodowym w Krakowie; *Warsztaty drzeworytu japońskiego*, Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach; *Warsztaty drzeworytu japońskiego*, Akademia Sztuki w Szczecinie; *Warsztaty druku mokuhanga (drzeworyt japoński)* w ramach konferencji *Grafconf 2023*, Centrum Kulturalno-Kongresowym Jordanki w Toruniu; *Warsztaty Senjafuda – tu byłem... warsztaty mokuhanga* w ramach konferencji *Design na BezTydzień 2024*, Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach.

Treść recenzji.

Po wnikliwym zapoznaniu się z dysertacją Pana mgr. Jacka Machowskiego mogę stwierdzić, że doktorant nie tylko posiada ogólną wiedzę teoretyczną w określonej dyscyplinie, ale również w subdyscyplinie jaką jest grafika artystyczna. Z niezwykłą rzetelnością dokonuje analizy historycznej techniki drzeworytu japońskiego w kontekście sztuki europejskiej. Zwraca uwagę na wzajemne przenikanie kultur i estetyk. Wskazuje inspiracje, zapożyczenia, sposoby przetwarzania obrazu plastycznego, ale i przenikanie idei. Analizując aspekty techniczne *mokuhanga* zwraca tym samym uwagę na fakt, że – w subdyscyplinie grafika artystyczna – technika nie jest jedynie środkiem, ale przede wszystkim nośnikiem wartości artystycznej i innowacyjności. W środowisku grafiki artystycznej brak odniesień do warsztatu oznaczałby pominięcie kluczowego komponentu dzieła.

Opisując technikę *mokuhanga* Pan mgr Jacek Machowski zwraca uwagę na jej przemiany w kontekście funkcji i zastosowania. Począwszy od naznaczenia reprodukcyjnego (poligraficznego) charakteru, analizuje aspekty klasyfikacji, uwzględniając rys historyczny i metodologiczny procedury tworzenia w systemach: wieloosobowym – *Hanmoto* oraz jednoosobowym – *Sosaku-hanga*. Wyszczególnia 12 wiążących się z nią i uszlachetniających ją dodatkowych aspektów technicznych, w tym: *karazui*, *nunomezuri*, czy *tsuyazumi*. Nie można pominąć faktu, że zdobyta wiedza i uporządkowanie procesów tworzenia (technologia) jest skrupulatnie uzupełniona praktycznymi umiejętnościami (technika). Jest to konsekwentnie przeprowadzany proces intelektualny i empiryczny, poparty naprawdę dużym doświadczeniem (np. ramach swoich eksperymentów badawczych wykonuje liczne, niezbędne narzędzia, np. dłuta *aisuki* ze stali HSS – łącząc testy praktyczne z analizą twardości (we współpracy z AGH)).

Pan mgr Jacek Machowski nie ogranicza zainteresowania kulturą japońską do poznania jedynie jej

specyfikacji. Opierając się w dużej mierze na istniejących wzorcach artystycznych, nie dyskredytuje jej potencjału innowacyjnego, czy autorskiego, tym samym pogłębione studia problemowe traktując jako proces, który rozwija nieustannie.

Podkreśla i argumentuje aspekty fascynacji drzeworytem japońskim, które wynikają zarówno z tematyki dzieł XVIII wiecznych mistrzów, jak i samej techniki drzeworytniczej. Świadomie nawiązuje w swych pracach do najbardziej rozpoznawalnego gatunku japońskiego *ukiyo-e*, uważnie obserwując otaczającą go rzeczywistość. *Obrazy przemijającego świata* odnajduje w elemencie pejzażu widocznym z daleka, niemal zawsze manifestującym swoją obecność i nachalnie wybijającym się z rytmów architektonicznych – kominie. Jak sam stwierdza *jakimkolwiek kominie*, nadając motywowi znaczenie uniwersalne, ideowe, daleko wykraczające poza jego fizyczność i pierwotne zastosowanie. Pojęcie¹, uważność i emocje zamyka w formie plastycznej w cyklu grafik *36 widoków EC* (10 druków o wymiarach 600 x 900 mm z lat 2021-25).

Mając na uwadze wysoką rozpoznawalność drzeworytów japońskich w środowisku artystycznym, dokonuje analizy formy dzieł Hokusai'a i konfrontuje z własnymi działaniami; wskazując na różnice, choćby poprzez analizę porównawczą środków ekspresji, w tym charakteru linii, znaczenia kompozycji, skali, czy stosowanych materiałów. Tym samym wykazuje pełną świadomość stosowanych środków wyrazu oraz umiejętność ich twórczego wykorzystania w jasno określonej koncepcji artystycznej, która za cel stawia wykazanie umiejętności kształtowania własnego idiomu plastycznego. Próbuje uchwycić wielowymiarowość współczesnego świata, nie stroniąc od tego co w nim materialne i metaforyczne. Poprzez intencjonalnie formułowane tytuły prac wprowadza grafikę w nurt narracyjny, staje się komentatorem zdarzeń, jednak dbając przy tym o pozostawienie przestrzeni na możliwość zaistnienia innych interpretacji.

Pan mgr Jacek Machowski skrupulatnie opisuje proces narodzin pomysłu, konstruowania projektu, przygotowania matrycy po unaocznienie się efektów tej pracy w druku. Ostateczne rezultaty wydają się odzwierciedlać cele jakie sobie autor stawiał; założenia są konsekwentnie realizowane, a efekty interesujące. Osobiście wyróżniłabym z zestawu prac dwie: *Metaforę odbicia w powierzchni wody* oraz *Pracę nad drzeworytem drzeworytu* – obie intrygują układem kompozycyjnym, który zdaje się wykraczać poza ramy nakreślone przez skrupulatnie wycięte matryce, wykorzystując/wprowadzając podłoże drukujące jako integralną część obrazu, dodatkową przestrzeń znaczeń.

Syntetyczność formy w dziele doktorskim Pana mgr. Jacka Machowskiego traktuję jako świadomy wybór, decyzję artystyczną, tym bardziej, że w dołączonym do dysertacji zestawie grafik *prace spoza cyklu 36 widoków EC* recenzent może dostrzec nietuzinkowe umiejętności manualne, które tak trafnie potrafi Pan Machowski przetransponować na matrycę, a następnie druk. Osobiście

¹ Myślową reprezentację obiektu; sposób w jaki rozumiemy i nazywamy coś w naszym umyśle

doceniam i wysoko oceniam powstałe w ramach *prób faksymilowych* druki, czy serię ex-librisów. Są oparte na ciekawych, bezpretensjonalnych pomysłach. Mimo ograniczonych środków wyrazu, są rozbudowane strukturalnie (poprzez poróżnicowanie linii i jej ekspresję, a także kolor). Odczytuję je jako autonomiczne, unikatowe dzieła graficzne. Z zestawu wyróżniałabym prace znajdujące się na ilustracjach²: 45, 48, 50, 52, 53, 56, 57, 61, 63, 67, 70, 75, 77, 88, 90, 89, 115 oraz 116. Te dwie ostatnie ujmują również faktem, że Pan Machowski doskonale radzi sobie z kolorem w grafice, potrafi odnaleźć jego jakość i znaczące miejsce w obrazie.

Przyznam, że intrygujący jest również sam tytuł cyklu *36 widoków EC* w kontekście realnej liczby grafik stanowiących kolekcję. Intuicja podpowiada mi, że, oprócz bezpośrednich odniesień do *36 widoków na górę Fudzi* Hokusai'a (w rzeczywistości było ich 46), jest to próba nawiązania osobliwego dyskursu z odbiorcą.

Rozprawa stanowi przykład konsekwentnie prowadzonego procesu twórczego, w którym decyzje artystyczne są w pełni uzasadnione i samodzielne, o czym zaświadcza zaangażowanie z jakim Pan mgr Jacek Machowski prowadzi – poprzedzając realizację cyklu doktorskiego – badania. Mam tu na uwadze otrzymany grant Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego na pracę badawczą *Faksymile drzeworytu japońskiego przy zastosowaniu technik cyfrowych do tworzenia matryc ksylograficznych*, w ramach której doktorant eksperymentował z dostępnymi na rynku specjalistycznymi papierami i współczesną techniką grawerowania laserunkowego, w celu wykazania możliwości zastosowania ich w tradycyjnej technice *mokuhanga*. Wyniki tych badań zostały udostępnione w obiegu otwartym. Samo przyznanie grantu poświadcza również aktywność, kompetencje i samodzielność w planowaniu pracy twórczej o charakterze badawczym kandydata do stopnia doktora.

Dysertacja jest przeprowadzona wzorcowo, zgodnie z najwyższymi standardami akademickimi. Swój osąd opieram na faktach, że:

- temat pracy został jasno sformułowany, a cel pracy został konsekwentnie zrealizowany w kolekcji 10 grafik;
- przegląd literatury (Bibliografia) jest obszerna (zawiera 29 pozycji);
- każdy rozdział, podrozdział jest spójny wewnętrznie i dobrze powiązany z całością;
- dobór metod badawczych jest uzasadniony i adekwatny do tematu;
- proces badawczy jest opisany transparentnie, z zachowaniem zasad rzetelności;
- dane są analizowane wnikliwie, bez błędów metodologicznych, a wnioski wynikają z przedstawionych wyników, a nie z założeń autora; widoczny jest brak nadinterpretacji;

² Posługuję się numeracją ilustracji ze względu na fakt, że nie wszystkie uwzględnione w tym zestawie prace mają tytuły.

- podkreślić należy wysoką wartość języka (styl precyzyjny i konsekwentny, brak błędów językowych, stylistycznych i logicznych, a terminologia jest używana poprawnie i spójnie);
- wysoko również oceniam staranność edytorską (praca jest estetyczna, zgodna z wymogami redakcyjnymi, a spis treści, przypisy, bibliografia, spis ilustracji są kompletne i prawidłowe).

Konkluzja

Praca doktorska Pana mgr. Jacka Machowskiego wyróżnia się rzetelną analizą postawionego problemu artystycznego oraz głęboką autorefleksją autora. Szczególnie istotne jest świadome odwołanie się do tradycji japońskiego drzeworytu *mokuhanga*, z którego czerpane są zarówno najwyższe wartości techniczne, jak i wyrazowe. Zakres podjętych badań zaowocował powstaniem praktycznego, wyczerpującego przewodnika po technice *mokuhanga*, który może być uznany za publikację równorzędną z ważnymi opracowaniami dotyczącymi technik graficznych w subdyscyplinie grafiki artystycznej, takimi jak *Podręcznik metod grafiki artystycznej* Andrzeja Jurkiewicza.

Centralnym elementem pracy jest oryginalny cykl graficzny *36 widoków EC* (składający się z 10 druków), który stanowi nie tylko autonomiczne dzieło artystyczne, ale również wzbogaca wspomniany powyżej aspekt badawczy – całość podkreśla twórczy charakter przedsięwzięcia. Praca osadzona jest w kontekście współczesnych praktyk artystycznych, co potwierdza jej znaczenie w dyskursie naukowo-artystycznym. Tym samym oryginalność rozprawy przejawia się zarówno w strukturze dzieła, jak i zakresie badań dotyczących problematyki artystycznej oraz w praktycznym zastosowaniu uzyskanych wyników.

Wyraźnie zarysowana pasja i otwartość Pana mgr. Jacka Machowskiego na twórcze poszukiwania wskazują na duży potencjał do kontynuacji badań i rozwoju artystycznego, co może przyczynić się do dalszego wzbogacenia pola badawczego w dyscyplinie.

Z przekonaniem potwierdzam zatem, że spełnione zostały wszystkie wymagania, dotyczące pracy doktorskiej, a sformułowane przepisami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.). **Popieram wniosek** do Szanownej Rady Dyscypliny Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego **o nadanie Panu mgr. Jackowi Machowskiemu stopnia doktora** w dziedzinie sztuki dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.